

این مقاله پیش از این در مرجع زیر به چاپ رسیده است:

مجله دانشمند، سال چهل و نهم، شماره ۳ (پیاپی ۵۷۲)، خردادماه ۱۳۹۰

از سیر تا پیاز استاندارد!

کامران خداپرستی

kkhodaparasti@yahoo.com

استاندارد به مشخصات فنی و مدارک قابل دسترسی گفته می شود که بر نتایج پذیرفته شده علم، فن و تجربه مبتنی بوده و با هدف ارتقای بهره وری جامعه، با همکاری و توافق ضمنی همه دست اندرکاران تهیه و توسط نهادی معتبر به تصویب رسیده باشد. این ملاکهای مشخص به عنوان معیار و مبنا برای مقایسه و ارزیابی کیفیت و کمیت محصول و خدمات استفاده می شوند. با توجه به رو به رشد بودن صنایع کشور و نیز در راستای افزایش کیفیت تولیدات صنعتی، امروزه شناخت استانداردهای مختلف به یک نیاز عمومی تبدیل شده است. در مقاله ای که پیش رویتان قرار دارد تلاش بر این بوده تا ضمن بررسی تاریخچه استاندارد و سیر تحول آن، به برخی مفاهیم پایه ای در این مورد پرداخته شود.

مقدمه

استاندارد کردن و استاندارد از پایه های علم و فناوری است که در پیشرفت صنعت و اقتصاد نقشی به سزا دارد. اغلب چنین پنداشته می شود که استاندارد فقط برای حفظ منافع مصرف کننده است. البته این نظر تا حدی صحیح است و استاندارد به نیازهای فردی و اقتصادی مصرف کنندگان توجه دارد، اما استحکام صنعت و فناوری را نیز در نظر دارد زیرا با اجرای قوانین و مقررات استاندارد، هزینه های انبارداری و ساخت ابزار و ماشین آلات کاهش یافته، فرایند تولید منظم می شود، بهره وری افزایش می یابد، اسناد، نقشه ها و مدارک طبق یک نظام دقیق بازیابی، طبقه بندی و بایگانی می شود، همکاری میان واحدهای گوناگون هر سازمان یا کارخانه برای پیشبرد فرایند تولید میسر می گردد، تفاهم کارکنان در مسائل فنی تحقق می پذیرد و سرانجام با تولید کالای باکیفیت، رضایت مصرف کنندگان نیز جلب می شود و به این ترتیب استاندارد، شالوده استواری را برای پیشرفت و توسعه صنعت و اقتصاد فراهم می سازد. در جهان صنعتی امروز که همه چیز در حال دگرگونی است، استانداردهای جدیدی که به "مدیریت کیفیت" موسوم است فقط به نتیجه محصول نهایی بسنده نمی کند، بلکه یک خط تولید را از ابتدا تا انتها زیر نظر می گیرد. این مدیریت برنامه ریز و هدفمند، پویایی را به بخش های مختلف سازمان هدیه می دهد.

استاندارد چیست؟

استاندارد نظامی است مبتنی بر نتایج استوار علوم، فنون و تجارب بشری در رشته ای از فعالیتهای عمومی که بصورت قواعد، مقررات و نظام نامه به منظور ایجاد هماهنگی و وحدت رویه، توسعه تفاهم، تسهیل ارتباطات، صرفه جویی در اقتصاد، حفظ سلامت و گسترش مبادلات بازرگانی داخلی و خارجی بکار می رود، به بیان کلی استاندارد به معنای قانون، قاعده، اصل و ضابطه آورده شده است. تعاریف دیگری نیز از استاندارد وجود دارد که عبارتند از:

- ۱- استاندارد به معنای کلی عبارت است از هر نوع نظم ثابتی که در مجاری امور پدیده ها جاری باشد.
- ۲- استاندارد به معنای هر معیار و مقیاسی است که با آن بتوان کیفیت و کمیت اموری را مورد سنجش قرارداد.
- ۳- استاندارد عبارت است از پیشنهاد و یا تعیین یک مجموعه از شرایط یا عوامل انتخاب شده، که در اثر همکاری طرفهای ذینفع یا در نتیجه اختیارات اشخاص مسؤل حاصل شده باشد.
- ۴- استاندارد یک راه حل دائمی برای یک مشکل تکراری است.
- ۵- استاندارد نتیجه کوششی است برای یکسان کردن مواردی که از سوی مقامات ذیصلاح پذیرفته شده باشد.
- ۶- استاندارد نوشته ایست شامل مجموعه ای از شرایط که باید عملی شوند.
- ۷- استاندارد کردن یعنی تنظیم و کاربرد قواعدی برای یک اقدام منظم درباره فعالیتی خاص برای منفعت همه آنها که ذریبط هستند.
- ۸- استاندارد حاصل کوشش خاصی است در امر یکسان سازی اموری که از تصویب یک مقام شناخته شده گذشته باشد.
- ۹- استاندارد هماهنگی منظم و پیوسته اصولی است که در کتابچه هائی نوشته شده و یا به نحو اختیاری مورد پذیرش یک انجمن یا سازمان معین واقع شده است.

۱۱- در تعریف **استانکو**^۱، (کمیت ثابت اصول علمی استاندارد وابسته به ISO) استاندارد کردن یعنی نوشته هایی که محتوای آن حاکی از راه حل انجام دادن یک عملیات فنی تکراری است.

۱۲- استاندارد یعنی انتخاب.

استاندارد در گذر زمان

مفهوم استاندارد مربوط به ماقبل تاریخ است. اصولاً انسان بدون استاندارد نمی تواند بصورت اجتماعی زندگی کند. مصنوعات دست بشر نیز در هر دوره و زمان از نظر شکل، طرح، رنگ و سایر خصوصیات دارای نظم و استاندارد خاصی بوده اند و با پیشرفت دانش و تجربه انسان همواره هماهنگی داشته اند. نگاهی به آثار تخت جمشید و پاسارگاد نشان می دهد که باید استاندارد طول مشخص در آن زمان وجود داشته باشد که هم اکنون باستانشناسان در پی محاسبه آن استاندارد طول هستند. همین وضع را در آثار تاریخی یونان قدیم و مصر باستان نیز می توان مشاهده کرد. بطور مثال اگر به قطعات سنگ بناهای اهرام مصر دقت کنیم، متوجه خواهیم شد که ابعاد آنها بطور شگفت انگیزی استاندارد شده است و با دقت تمام با یکدیگر جفت گردیده اند و هیچ شکاف و درزی در بین آنها دیده نمی شود. این دقت حتی با استانداردهای صنعتی مدرن نیز قابل تحسین است.

استاندارد از سپیده دم پیدایش تا روزگاری که ما در آن زندگی می کنیم راه درازی را پیموده است. برای آشنایی با سیر تحول استاندارد بد نیست نگاهی به تاریخچه اندازه گیری بیندازیم زیرا به نظر می رسد که اولین استاندارد کردن در مورد اندازه گیری صورت گرفته باشد چون می توان اندازه گیری را به عنوان یکی از قدیمی ترین علوم به حساب آورد. درباره اهمیت اندازه گیری سخنان بسیاری گفته شده است از جمله :

" اعتقاد من بر این است که هر گاه بتوان آنچه را در باره اش صحبت می کنیم اندازه گرفته و آن را با اعداد و ارقام نمایش دهیم آنگاه می توانیم ادعا کنیم که چیزی در آن خصوص می دانیم. در غیر این صورت آگاهی ما از مطلب ناقص بوده و در آن مورد تا مرحله علم نتوانسته ایم پیشرفت نمائیم." لرد کلونین

" آنچه را قابل شمردن است، بشمار، آنچه را که قابل اندازه گیری است، اندازه گیری کن و آنچه را که قابل اندازه گیری نیست، قابل اندازه گیری کن " گالیله

" آنچه را که نمی توان اندازه گیری کرد، نمی توان مدیریت نمود" تام دو مارکو

" علم از جایی آغاز می شود که اندازه گیری شروع می شود." مندلیف

تاریخچه اندازه گیری

سابقه اندازه گیری به عهد باستان بر می گردد و می توان آن را به عنوان یکی از قدیمی ترین علوم به حساب آورد. قدیمی ترین تمدن از منطقه بین النهرین که دره حاصلخیزی بین رودخانه های دجله و فرات بوده، آغاز گردید. در آن زمان آشنایی با پدیده کشاورزی باعث شد انسانها از شکار به سمت کشت و زرع رو آورند که این امر موجب پیدایش شهر و شهر نشینی و نهایتاً گسترش تجارت و داد و ستد و بازرگانی شد. بنابراین واحدهایی برای سنجش کمیت های مورد نیاز زندگی بشر مطرح شد و از جمله واحدهایی برای اندازه گیری طول پارچه، توزین مواد غذایی، واحد پولی برای مبادله به هنگام داد و ستد و واحد زمانی برای اندازه گیری یک روز کاری و نحوه پرداخت دستمزد و نیز محاسبه باج و خراج و مالیتهای مورد نیاز دولتها مشخص گردید.

اولین قدم در توسعه و رشد سیستم اندازه گیری در زمان حکومت امپراتور بابل برداشته شد. بعد از آن مردمان مصر باستان که در اطراف دره حاصلخیز نیل زندگی می کردند اولین افرادی بودند که سیستم اندازه گیری و کالیبراسیون را با استفاده از استانداردهای به هم پیوسته^۲ برقرار کردند. آنها کالیبراسیون را این گونه تعریف می کردند: مقایسه یک شیء با یک استاندارد شناخته شده.

در ۲۹۰۰ سال قبل از میلاد **فاروق خوفا**^۳ فرعون مصر تصمیم به ساختن یک هرم برای آرامگاهش گرفت و برای حصول اطمینان از صحت ساخت آن مقیاسی به نام **کیوبیت**^۴ ساخت که طول آن برابر با مقدار فاصله آرنج تا نوک انگشتان دست بود. کیوبیت سلطنتی مصر از سنگ گرانبه سیاه بود که تقسیمات آن به اندازه عرض انگشت بود و در قصر فاروق به عنوان استاندارد اولیه نگهداری می شد. کیوبیت دیگر از گرانبه خاکستری بود که به عنوان استاندارد ثانویه در ساخت بنا مورد استفاده قرار می گرفت. با همین تمهیدات بود که گفته می شود راس وجوه اهرام مصر فقط ۱۵ دقیقه خطا داشته است.

از قدیمی ترین آثاری که در مورد اوزان به دست آمده است، می توان به وزنه های استاندارد که به دستور داریوش اول ساخته شده اند، اشاره نمود. این وزنه ها بر اساس واحدی به نام کرشه (karsha) ساخته می شد که هر کرشه معادل ۸۳.۳ گرم بوده است. چهار نمونه از این وزنه ها در موزه های داخل و خارج از کشور وجود دارند. وزنه ای که در ایران موجود است معادل ۱۲۰ کرشه است.

در دوران تسلط رومیان بر انگلستان بعد از میلاد، انگلیسی ها با سیستم اندازه گیری رومیان آشنا شدند و هنوز هم برخی از آنها به کار می برند. آنها از واحدی تحت عنوان **Libra** که برابر یک پوند بود، برای اندازه گیری وزن استفاده می کردند. در قرن ۱۲ میلادی هنری اول اندازه **ساق** پای خود را معیاری برای یک پا و یک یارد را برابر با فاصله بین نوک بینی تا انگشت شصت خود اعلام کرد.

در سال ۱۳۲۴ میلادی هنری دوم طول سه دانه جو را برابر با یک اینچ اعلام کرد. (تعریف دقیق این بود: یک اینچ عبارت است از طول سه دانه جو خشک شده با شکل طبیعی که در یک امتداد و سر به سر قرار داشته باشند). در قرن هفدهم، گالیله بارومتر اولیه، ترمومتر و تلسکوپ را اختراع کرد. با همه این پیشرفت‌ها، جامعه علمی و تولیدکنندگان به علت عدم وجود استانداردهای مرجع دچار مشکلات زیادی بودند و به دلیل عدم وجود این عامل کنترل‌کننده، هر کشوری سیستم اندازه‌گیری و اصطلاحات خاص خود را به کار می‌برد. در اوائل قرن ۱۸ جیمزوات مخترع اسکاتلندی پیشنهاد نمود تا دانشمندان جهان دور هم جمع شده، یک سیستم جهانی واحد برای اندازه‌گیری‌ها به وجود آورند. به دنبال این پیشنهاد گروهی از دانشمندان فرانسوی برای به وجود آوردن سیستم متریک وارد عمل شدند و سیستم پایه‌ای را که دارای دو استاندارد یکی متر برای واحد طول و دیگری کیلوگرم برای وزن بود، به وجود آوردند. در این زمان ثانیه را به عنوان استاندارد زمان و ترموسانتیگراد را به عنوان استاندارد درجه حرارت مورد استفاده قرار می‌دادند. هم‌اکنون بسیاری از کشورهای جهان، سیستم متریک را به صورت رسمی برای اندازه‌گیری‌های دقیق خود مورد استفاده قرار می‌دهند. اما با این وجود هنوز سه کشور در دنیا به صورت رسمی از روش انگلیسی برای اندازه‌گیری استفاده می‌کنند. این سه کشور ایالات متحده، لیبریا و میانمار هستند. البته در مراکز و سازمان‌های مهمی همچون ناسا، روش اندازه‌گیری متریک برای اندازه‌گیری دقیق تر مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما به هر شکل هنوز هم عمده اندازه‌گیری‌ها در این کشورها به صورت انگلیسی انجام می‌شود. به هر صورت واحدها و سیستم‌های اندازه‌گیری مختلفی وجود دارند که بسته به کارایی‌شان ممکن است هنوز هم در بسیاری از فرهنگ‌ها و مناطق دنیا مورد استفاده قرار گیرند. همانطور که ممکن است واحدهایی همچون نخود، مثقال، چارک، من، خروار، وجب، فرسنگ و ... را از پدر و پدربزرگ‌های تان شنیده باشید.

در سال ۱۸۷۵ میلادی دانشمندان و متخصصان جهان در پاریس برای امضاء قراردادی به نام **پیمان جهانی متریک**^۵ دور هم گرد آمدند. این قرارداد زمینه را برای ایجاد دفتر بین‌المللی اوزان و مقیاسها در **سور**^۶ فرانسه آماده کرد. این موسسه هنوز به عنوان یک منبع و مرجع جهانی استاندارد پا برجاست.

در یک بررسی اجمالی مشخص خواهد شد که استانداردهای عمده در عهد باستان و قرون گذشته به طور کلی قبل از رنسانس که جنبه عمومی داشته و نیاز به آن بیشتر از موارد دیگر احساس شده است استانداردهای اوزان و مقیاسها می‌باشد. اما پس از عصر رنسانس با توجه به تحول بنیادی در طرز تفکر اجتماعی و رشد اختراعات و تولیدات صنعتی (انقلاب صنعتی) استانداردهای صنعتی نیز به وجود آمد. یکی از قدیمی‌ترین و اساسی‌ترین اصل استاندارد که در استانداردهای کنونی بدان توجه شده است و در حال حاضر نیز به عنوان اولین اصل استاندارد کردن مطرح است کاهش انواع و در کنار آن اصل تعویض‌پذیری است. به طوری که همین اصل موجبات تولید انبوه و زنجیره‌ای را فراهم نموده است. در گذشته هر تولیدکننده یا صنعتگری با توجه به ابزارهای ابتدایی و میراث نیاکان خود محصولاتی با شکل و طرح و ابعاد متفاوت می‌ساخت اما امروزه با منسجم شدن تولید، محصولاتی با ویژگیهای یکسان تولید می‌گردد. از پیشگامان اصل کاهش انواع و تعویض‌پذیری می‌توان به یک آمریکایی به نام الی ویتنی اشاره کرد. این شخص در سال ۱۷۹۳ برای نخستین بار تفنگ سر پری را طراحی کرد که دارای قسمتهای قابل تعویض بود و در واقع پایه تولید انبوه را فراهم آورد. همچنین در انگلستان در سال ۱۸۴۱ شخصی به نام جورج ویتورث بر اساس ارتفاع، عمق و تعداد دنده در هر اینچ نظام مخصوصی را برای انواع دنده‌های پیچ و مهره به وجود آورد که تعویض‌پذیری پیچها و مهره‌ها به سهولت امکان‌پذیر باشد. همگام با گسترش تولیدات صنعتی و انبوه‌سازی، رعایت نکات ایمنی نیز مطرح گردید به ویژه پس از اختراع ماشین بخار و کاربرد گسترده آن در سیستم‌های حمل و نقل از قبیل کشتی‌ها و لوکوموتیوها و خسارات ناشی از آن، به طوری که در نیمه دوم قرن نوزدهم در آمریکا انفجار مخازن تحت فشار ۵۰۰۰۰ کشته و دو میلیون نفر زخمی بر جای گذاشت.

رشد تکنولوژی و استفاده از ماشین‌آلات جدید، افزایش تولیدات صنعتی و در نتیجه رقابت در بازارهای داخلی و خارجی را به دنبال داشته است. از این رو در روند تکامل استاندارد کردن، استانداردهای دیگری از قبیل روشهای بررسی و آزمون، توصیف ویژگیها، اصطلاحات، آیین کار، فنون کنترل کیفیت و سیستمهای مدیریت کیفیت اهمیت یافتند. همانطور که گفته شد در طول تاریخ، استاندارد تحولات زیادی را پشت سر گذارده است. در ابتدا بصورت استاندارد اندازه‌شناسی مطرح شده، بعد از آن به صورت استاندارد محصول طرح‌گردیده و سپس به استاندارد روش و سیستم رسیده است.

واژه استاندارد

برخی از نویسندگان معتقدند که هشت قرن پیش از زبان فرانسه واژه **etandard** یا **etandard** که به معنای بیرق نظامی، بیرق قشون، علم و پرچم می‌باشد وارد زبان انگلیسی شد. به همین دلیل در زبان انگلیسی باستانی، استاندارد به معنی پرچم واحدهای نظامی بوده است و از نظر ریشه لغت به فعل **extend** لاتین به معنی گسترده کردن و برافراشتن باز می‌گردد.

بر اساس مطالعات و نوشته‌های مختلف، کلمه استاندارد از لحاظ معنی تحت تاثیر واژه **stand** قرار می‌گیرد که به معنای ایستادن، ماندن، توقف کردن و قرارگرفتن می‌باشد. ذکر این نکته لازم است که واژه استاندارد در زبان انگلیسی، از نظر علمی و فنی با دو معنی کاملاً "

متمایز به کار برده می شود: الف- واحدها و مقیاس های اندازه گیری چه از نظر کمی و مادی (مانند متر و کیلوگرم) و چه از لحاظ تعریف (مانند آمپر و کالری) که در فرانسه امروزی آن را etalon می نامند.

ب- به معنای نوشته های حاوی مقررات و اصول برای تنظیم امور فنی، علمی و تجاری که در فرانسه به lanorme و در آلمان به norm موسوم است که از ریشه لاتین normn یعنی گونیا مشتق شده اند.

واژه norm به معنای، ماخذ، میزان، قانون، هنجار و واژه normal برای بیان مقاصدی مانند متوسط، معتدل، با قاعده، معمولی، عادی و طبیعی به کار می روند ولی به دلیل عدم جامعیت آن مطابق معانی برشمرده شده برای واژه استاندارد، در زبان انگلیسی به کار برده نمی شوند. فرانسویان نیز واژه normalization را که نمایانگر مفهوم استاندارد کردن است از کلمه normal ساخته اند و ترجیح می دهند که از واژه نرمالیزاسیون که در زبان فرانسه اصالت بیشتری دارد استفاده نمایند.

در ایران نیز واژه "استانده" به معنی تثبیت شده، توسط زنده یاد غلامحسین مصاحب پیشنهاد شد اما هرگز رواج نیافت.

انواع استانداردها

الف - استانداردهای کارخانه ای

این استانداردها آنهایی هستند که در حوزه یک کارخانه یا شرکت اعتبار دارند. این نوع استاندارد سطح فناوری کشور را نشان می دهد. در این استانداردها فعالیت های مختلف تولید، طراحی، آزمون، خدمات پس از فروش، پرسنل، خط مشی مدیریت و ... مورد توجه قرار گرفته به طور کلی شکل و سیستم یک کارخانه را به صورت اصولی در می آورند. استانداردهایی نظیر جنرال الکتریک (GE)، ولوو (VOLVO)، فورد (FORD)، رنو (RENAULT) و ... در این رده جای می گیرند.

ب- استانداردهای انجمنی یا صنفی

شامل قراردادهای و مستندات یک گروه کاری متخصص است که حول یک محور صنعتی - فنی و با هدف تبیین تعاریف مشخص و ایجاد یک زبان بین گروهی تدوین می شود. رشد و توسعه این نوع استاندارد بیشتر در کشور آمریکا دیده می شود که به لحاظ کیفیت بالا و تخصصی بودن مدارک این گروه، مستندات آنها اعتبار جهانی پیدا کرده است. از جمله این گروه می توان به استانداردهای انجمن آزمون و مواد آمریکا (ASTM)، انجمن مهندسان مکانیک آمریکا (ASME)، موسسه نفت آمریکا (API)، انجمن مهندسان خودرو (SAE) و ... اشاره نمود.

استانداردهای وزارت دفاع آمریکا (MIL-STD) و وزارت دفاع انگلستان (MOD) را نیز می توان از این دسته به شمار آورد گرچه به لحاظ تنوع موضوعی و کیفیت فنی جزو بهترین استانداردهای دنیا به شمار می آیند به گونه ای که به طور مثال در مجموع استانداردهای MIL می توان مجموعه ای از استانداردهای صنعتی، طراحی، مهندسی، آزمایشگاهی، تولیدی، کنترل کیفیت و ... را در زمینه های مختلف فلزات، غیر فلزات، محصولات نفتی و پالایشگاهی، رنگ و پوشش ها، موتور و اجزاء آن،

گیر بکس، چسب وسیلانت، پمپ، اسلحه، تجهیزات الکتریکی و الکترونیکی، آزمونهای غیر مخرب و ... یافت.

اگر به قسمت بالای مانیتور کامپیوترتان دقت کنید حروف TCO را خواهید دید. این حروف مخفف نام سوئدی "اتحادیه کارمندان حرفه ای سوئد" است که بیش از ۱/۳ میلیون نفر عضو دارد. اعضاء TCO توجه خاصی به کاربرد کامپیوتر و وسایل جانبی آن داشته و استاندارد وضع شده را به نام خود TCO اعلام نموده اند. اکثر تولیدکنندگان، این استاندارد را مناسب تشخیص داده و مقررات آن را پذیرفته و به مورد اجراء در آورده اند. بطوریکه امروزه در کلیه تبلیغات مانیتور در آمریکا و اروپا، استاندارد TCO جزو ویژگیهای اصلی مانیتور ذکر می گردد. در حقیقت این استاندارد را نیز می توان استاندارد انجمنی یا صنفی با گستره ای جهانی معرفی کرد.

پ - استانداردهای ملی

شامل مستندات و مقررات کیفی، تعاریف، روشهای آزمون و ... یک کشور در مورد محصولات خود یا محصولاتی است که در آن کشور اجازه فروش پیدا می کنند. این گروه از استانداردها به وسیله موسسه استاندارد آن کشور که مقام ذیصلاح برای کار شناخته شده است، تهیه می شوند. در تدوین این استاندارد ها تمامی طرفهای ذینفع از قبیل تولید کننده، مصرف کننده، اعضای مراکز علمی و پژوهشی، تجاری، سازمانهای دولتی و امثال آن شرکت دارند. استانداردهای ملی با توجه به شرایط مختلف مانند شرایط اقتصادی، فنی و غیره تدوین می شوند. استانداردهای ملی به دو دسته اجباری و تشویقی تقسیم می شوند. استانداردهای اجباری، استانداردهایی هستند که در رابطه مستقیم با ایمنی، بهداشت، محیط زیست و یا تجارت بوده و به طور قانونی از نظر اجراء، اجباری اعلام می شوند. گاهی این امر می تواند با یک توافق بین المللی صورت گیرد مانند مقررات ترافیک و مبارزه با آلودگی محیط زیست.

استانداردهای تشویقی، استانداردهایی هستند که تولید کننده با توجه به توان بالای تولید و همچنین علاقمندی و موافقت خود تمایل به اجرای آن دارد. از جمله استانداردهای ملی می توان به استاندارد ملی ایران (ISIRI)، آمریکا (ANSI)، آلمان (DIN)، انگلستان (BSI) و ... اشاره کرد.

ت - استانداردهای منطقه ای

عواملی نظیر موفقیت جغرافیایی، فرهنگ، سیاست، روش تولید و مصرف و امثال آن برخی از کشورها را بر آن داشته است تا مشترکاً مبادرت به تدوین استانداردهای منطقه ای نمایند. به عبارت دیگر مستندات و مدارک فنی گروهی از کشورهای همسایه به منظور بهره مندی از کیفیت مشترک و زبان عمومی در مکاتبات، تجارت و تبادل کالا این مجموعه استانداردها را تشکیل می دهد. برخی از این استانداردها عبارتند از استاندارد اروپا (EN)، استاندارد کشورهای عربی (ASMO)، استاندارد کشورهای آفریقایی (ARSO) و استاندارد کشورهای آمریکایی (پان آمریکن) (COPANT)

ث - استانداردهای بین المللی

امروزه روند رشد صنعت و تجارت و همچنین تحولات علمی و اجتماعی در جهان به گونه ای است که کشورها را بیش از پیش به یکدیگر نزدیک می کند و در این راستا استانداردهای بین المللی به جهت ایجاد هماهنگی، سهولت ارتباط و رفع مشکلات فنی تدوین می شوند. این استانداردها حاصل توافق نظرات کارشناسان ذیربط کشورهای عضو سازمان بین المللی استاندارد است که البته در ابتدا ممکن است تصور شود که اهداف استانداردهای ملی و منطقه ای با استانداردهای بین المللی مشترک باشد. برای تبیین این موضوع باید اشاره کرد که هدف نهایی این استانداردها چنین بیان می شود: " توانایی عملکرد در تمام سطوح " و هدف از استاندارد کردن در سطوح قبلی نیز مشابه تعریف ارتقاء فعالیت در مورد انواع استاندارد های جهانی و یا تعمیم استانداردهای بین المللی در زمینه های علمی، فناوری و اقتصادی می باشد. مهمترین سازمانهای بین المللی تدوین و نشر استانداردهای بین المللی عبارتند از : سازمان بین المللی استاندارد (ISO) کمیسیون بین المللی الکتروتکنیک (IEC) و کمیسیون مقررات مواد غذایی (CAC). تاریخچه تدوین استانداردهای بین المللی به سال ۱۹۰۶ میلادی باز می گردد. در آن سال کمیسیون بین المللی الکتروتکنیک (IEC) با هدف فعالیت در تدوین استانداردهای بین المللی در زمینه برق و الکترونیک تشکیل گردید و تاکنون نیز فعالیت دارد .

چند سال بعد در سال ۱۹۲۶ میلادی با تاسیس اتحادیه بین المللی موسسات بین المللی استاندارد (ISA) که ۲۰ کشور اروپایی عضویت آن را پذیرفته بودند، قدمهای نخستین تدوین استانداردهای بین المللی در سایر زمینه ها به ویژه مهندسی مکانیک برداشته شد اما به دلیل بروز جنگ جهانی دوم تمامی این فعالیتها در سال ۱۹۴۲ متوقف شد. ولی به دلیل احساس نیاز به چنین سازمانی جهت پیشرفت صنایع و فناوری و تسهیل مبادلات تجاری، نمایندگان ۲۵ کشور که عمدتاً " عضو کمیته هماهنگی استاندارد وابسته به سازمان ملل متحد بودند در تاریخ ۱۴ اکتبر ۱۹۴۶ میلادی برابر با ۲۲ مهر ماه ۱۳۲۵ خورشیدی در لندن گرد هم آمدند و پس از مذاکرات طولانی سرانجام برای تاسیس سازمان بین المللی استاندارد با حروف اختصاری ISO که کوتاه شده International Organization for Standardization است توافق نمودند.

این سازمان رسماً " در فوریه ۱۹۴۷ در شهر ژنو سوئیس کار خود را آغاز نمود. ISO یک اتحادیه جهانی غیر دولتی است که اعضاء آن از میان موسسه های استاندارد ملی هر کشور (از هر کشور یک نفر) انتخاب شده اند و ماموریت آن توسعه فرهنگ استاندارد و فعالیت های وابسته به آن در سطح جهان می باشد تا امکان مبادلات کالا و خدمات بهتر فراهم شود و همکاریهای جهانی در خصوص فعالیتهای اقتصادی، فنی، علمی و تحقیقاتی توسعه یابد.

انتخاب نام این سازمان بر اساس مخفف نام لاتین آن نبوده است زیرا اگر چنین بود می بایست IOS باشد و در آن صورت مخفف آن در زبانهای گوناگون تغییر می کرد در حالی که در تمامی زبانها این سازمان همان ISO است. در واقع ریشه ISO از واژه یونانی ISOS به معنای مساوی و برابر گرفته شده است که به صورت پیشوند در بسیاری از عبارات همچون ایزوتوپ (ISOTOPE)، ایزو متریک (ISOMETRIC) ایزوبار (ISOBAR) و .. با همان مفهوم برابری و مساوی بودن بکار برده می شود.

زمینه فعالیتهای سازمان ISO دارای هیچگونه محدودیتی نیست و در برگیرنده کلیه شاخه های تخصصی است و تنها در خصوص برق و الکترونیک که بر عهده IEC است، فعالیت نمی کند. در برخی موارد همانند تکنولوژی اطلاعات، آزمون و کالیبراسیون، بازرسی و ... نیز فعالیت بصورت مشترک (ISO/IEC) صورت می پذیرد. سازمان ISO اولین استاندارد بین المللی خود را در سال ۱۹۵۱ منتشر نمود.

سازمانهای بین المللی دیگری نیز وجود دارند که در زمینه های خاصی مبادرت به تدوین استاندارد مینمایند. برخی از این سازمانها عبارتند از:

IATA (International Air Transport Association) انجمن بین المللی حمل و نقل هوایی

IAEI (International Atomic Energy Agency) آژانس بین المللی انرژی اتمی

ICAO (International Civil Aviation Organization) سازمان بین المللی هوانوردی کشوری (غیر نظامی)

BIPM (International Bureau of Weights and Measure) دفتر بین المللی اوزان و مقیاسها

OIML (International Organization of Legal Metrology) سازمان بین المللی اندازه شناسی قانونی

IUPAC (International Union of Pure and Applied Chemistry) اتحادیه بین المللی شیمی محض و کاربردی

UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) سازمان فرهنگی، علمی و (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization)

آموزشی ملل متحد

WHO (World Health Organization) سازمان بهداشت جهانی

فهرست برخی دیگر از سازمانهای بین المللی به اختصار عبارتند از:

مرکز همکاری تحقیقات (CORESTA (Cooperator Center for Scientific Research Relative to Tobacco) علمی دخانیات

فدراسیون بین المللی دندانپزشکی (FDI (World Dental Federation)

کمیسیون بین المللی روشنائی (CIE (International Commission on Illumination)

فدراسیون بین المللی لبنیات (IDF (International Dairy Federation)

فدراسیون بین المللی اسناد و اطلاعات (FID (International Federation for Information and Documentation)

اتحادیه بین المللی گاز (IGU (International Gas Union)

موسسه بین المللی جوشکاری (IIW (International Institute of Welding)

شورای جهانی روغن زیتون (IOOC (International Olive Oil Council)

اتحادیه بین المللی ابریشم (ISA (International Silk Association)

اتحادیه بین المللی راه آهن (UIC (International Union of Railways)

سازمان جهانی هواشناسی (WMO (World Meteorological Organization)

سازمان بین المللی کار (ILO (International Labor Organization)

تاریخچه ایزو

سازمان بین المللی استاندارد (ایزو) که در اکتبر ۱۹۴۶ تأسیس و از فوریه ۱۹۴۷ شروع به فعالیت نموده است، مهمترین سازمان جهانی در رشته تدوین و تصحیح استاندارد در سطح بین المللی است. در این سازمان اکنون ۱۶۲ کشور عضویت دارند. سه نوع عضویت در ISO وجود دارد، اعضای اصلی، اعضای مکاتبه ای و اعضای مشترک. البته در بعضی از مدارک اعضای مکاتبه ای را اعضای متناظر نام برده اند. مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران رهن از سال ۱۹۶۰ میلادی (۱۳۳۹ هجری شمسی) عضویت آن را پذیرفته است. اولین مجلسی وقت عضویت آن را در سال ۱۳۴۳ تصویب کرده اند. ایزو در تمام رشته ها بجز رشته برق و الکترونیک و مواد دارویی استاندارد تدوین می کند. در رشته برق و الکترونیک کمیسیون بین المللی الکترونیک (آی ای سی) از سال ۱۹۰۶ فعالیت داشته است و در رشته دارویی سازمان بهداشت جهانی تهی استانداردهای بین المللی را به عهده گرفته است.

تشکیلات ایزو

مقر سازمان بین المللی استاندارد (ایزو) در ژنو است و دارای دبیر خانه مرکزی برای اداره امور اداری و اجرایی و هماهنگ کردن فعالیت های فنی خود با تعداد ۱۵۳ نفر کارمند از ملهت های مختلف و بودجه سالانه حدود ۱۴۰ میلیون فرانک سوئیس که قسمت عمده آن از درگرفت حق عضویت از کشورهای عضو وبخشی از فروش استاندارد و دیگر نشریات تأمین می گردد. ایزو دارای ریچس و نائب ریچس در امور فنی و سیاستگزاری بوده که هر کدام برای مدت سه سال انتخاب می شوند. خزانه دار و دبیرکل سازمان از طرف شورای ایزو منصوب می گردند.

شورای ایزو مرکب است از نمایندگان ۲۰ کشور عضو این سازمان که از طرف کشورهای عضو برای مدت ۲ سال انتخاب می شوند و اخذ تصمیح درباره خط مشی های ایزو و نظارت بر کار دبیرخانه مرکزی و کارمندان آن بعهده شورا است که حداقل سالی یکبار تشکیل جلسه می دهد، ضمناً ۵ موسسه استاندارد شامل آلمان، امریکا، انگلیس، ژاپن و فرانسه به جهت فعالیت در بعهده گیری دبیرخانه های کمیته های فنی و مشارکت مالی و دیگر امور از اعضای ثابت شورای سازمان هستند و همه ساله انتخاب می شوند. سالی یکبار هم نمایندگان کلچ کشورهای عضو در مجمع عمومی آن گردهم می آید تا درباره مسائل عمومی و سرلست های کلچ سازمان اخذ تصمیح نمایند. علاوه بر کمیته های فنی که بعداً شرح داده خواهد شد تعدادی کمیته اجرایی نیز زیر نظر سازمان ایزو تشکیل شده است تا درباره مسائل عمومی، فنی و اداری این سازمان بررسی و مطالعه نمایند و پیشنهادهای خود را جهت تصویب به شورا عرضه کند. مهمترین کمیته های اجرایی عبارتند از:

کمیته ارزیابی انطباق (CASCO) که وظیفه اش تدوین استانداردها و راهنماهای مرتبط با کیفیت، ارزیابی انطباق و مسائل مرتبط به آن می باشد.

کمیته سیاست های مصرف کننده (COPOLCO) برای بررسی طرق کمک به مصرف کنندگان از لحاظ امور استاندارد و اطلاعات مصرف کننده.

کمیته توسعه (DEVCO) برای برآورد نیازهای کشورهای در حال توسعه در زمینه استاندارد و کمک به آنها.

فعالیت های فنی ایزو

اکنون نتایج آخرین بهررفت‌های علمی و تکنولوژی جهان را جمع آوری و در سطح جهانی هماهنگ و بصورت استانداردهای بین‌المللی منتشر می‌کند. برای انجام این کار تاکنون حدود ۳۵۰ کمیته فنی (TC) ایجاد کرده که هر کدام خود تعدادی کمیته فرعی (SC) علی‌گروه کار (WG) دارند) در حال حاضر ۲۱۰ کمیته فنی فعال می‌باشد و بقیه یا منحل شده و یا در کمیته‌های دیگر ادغام گشته است. تعداد کمیته‌های فرعی ۵۱۹ و گروه‌های کار ۲۴۴۳ و گروه‌های ویژه و تخصصی ۶۶ مورد می‌باشد. اکنون تاکنون ۱۸۰۸۳ استاندارد بین‌المللی تهیه و منتشر کرده است و ۳۷۶۹ بخش‌نویسی استاندارد در دست تهیه دارد.

برای تهیه و تدوین استاندارد‌های بین‌المللی بخش از یکصد هزار کارشناس و متخصص جهانی در رشته‌های گوناگون از سراسر جهان با آن‌ها همکاری و همفکری دارند.

نحوه کار آن‌ها در این مورد بدین صورت است که برای هر رشته یک کمیته فنی تأسیس می‌شود که اداره امور آنها بعهده یکی از کشورهای عضو خواهد بود و در این صورت می‌گویند دبیرخانه Secretariat آن کمیته بعهده کشور مذکور است. ایران نیز از طریق موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران دبیرخانه ۴ کمیته فنی سازمان ایزو را بر عهده دارد.

دبیرخانه هر کمیته فنی موضوعات استاندارد را بررسی می‌کند و با کمک اعضای فعال آن کمیته نخستین طرح‌های پیشنهادی Draft Proposal را برای هر استاندارد فراهم می‌کند و این اعضای کمیته توزیع می‌شود و نظر آنها را جوی می‌گردد و بر اساس نظریات رسیده بخش‌نویسی کمیته در مورد استاندارد پیشنهادی تهیه و جهت اظهار نظر برای اعضا ارسال می‌شود، پس از آن پیش‌نویس استاندارد بین‌المللی DIS-Draft International Standard را تدوین و برای اظهار نظر این اعضا توزیع می‌کند. بعد از دریافت آرا و نظرات اعضا و اعمال کردن آنها، به صورت بخش‌نویسی نهایی (FDIS) تنظیم و دبیرخانه مرکزی رهن مجدداً بخش‌نویسی نهایی استاندارد را این تمام اعضای آن‌ها (اعم از آنکه عضو کمیته فنی مذکور بوده‌اند یا نه) برای اظهار نظر توزیع می‌کند و اگر نظر مخالفی نباشد، بویا برسر محدود و اندک باشد که بتوان نادیده گرفت بخش‌نویسی را برای تصویب نهایی از طرف دبیرخانه مرکزی برای اعضای شورای ایزو فرستاده و پس از تصویب شورا بعنوان استاندارد بین‌المللی International Standard منتشر می‌گردد.

زبان رسمی سازمان ایزو انگلیسی، فرانسوی و روسی می‌باشد که هزینه ترجمه روسی استانداردها و دیگر نشریات ایزو بر عهده فدراسیون استاندارد روسیه می‌باشد.

شورای ایزو

شورای مذکور دارای ۲۰ عضو می‌باشد. ضمناً ۵ موسسه استاندارد یعنی آلمان، آمریکا، انگلستان، ژاپن و فرانسه به خاطر بعهده‌گیری تعداد زیادی از دبیرخانه‌های ایزو و نیز مشارکتهای مالی سازمان از اعضای دائمی شورای ایزو محسوب می‌شوند.

صد سال استاندارد بین‌المللی

یکصدمین سال تدوین استاندارد بین‌المللی نیز در سال ۱۹۸۶ گرامی داشته شد و در این سال سازمان ایزو کتابی را تحت عنوان صدمین سال یادبود تدوین استاندارد بین‌المللی منتشر نمود که به فارسی ترجمه و در سال ۱۳۷۱ ارائه گردید. بر اساس این کتاب، سازمان ایزو ۱۰۰ سال فعالیت استاندارد جهانی را به ۵ دوره مهم ۲۰ ساله تقسیم و سخنرانان پیرامون مهمترین واقعه و اتفاق دوره مذکور به ایراد سخنرانی پرداخته بودند که در زیر آمده است:

۱۸۸۶	کنفرانس درسدن	آزمون مواد در گذشته و حال
۱۹۰۶	اولین سازمان بین‌المللی استاندارد - IEC	از جاروبکهای ذغالی و... تا سیستم‌های خورشیدی
۱۹۲۶	کوششهای بین‌المللی در مکانیک	از مهره‌ها تا بست‌افزارها
۱۹۴۶	ISO - دوره جدید و شروعی تازه	داستان موفق حمل و نقل
۱۹۶۶	گسترش فناوری اطلاعات	از کارتهای پانچ تا ارتباط داخلی بین سیستم‌های آزاد
۱۹۸۶	موزیک و پیام آن برای استاندارد بین‌المللی	----

روز جهانی استاندارد

در اصلاحیه شورای ISO که از ۲۵ تا ۲۷ سپتامبر ۱۹۶۹ در ژنو تشکیل گردید بنابر پیشنهاد آقای فاروق سونتر رئیس استاندارد ترکیه و رئیس وقت ISO مقرر شد روزی به عنوان روز جهانی استاندارد اختصاص یابد و در سراسر جهان نیز به همین مناسبت مراسم برگزار گردد تا از این طریق تبلیغات در سطح جهانی برای پیشرفت امر استاندارد بعمل آید. اولین مراسم برگزاری روز جهانی استاندارد در ۱۴ اکتبر

۱۹۷۰ انجام شد و پس از آن نیز همه روزه در این روز (برابر با ۲۲ مهر ماه) برگزار می گردد. ایزو از سال ۱۹۸۶ تا کنون نیز در این روز مهمترین موضوع و چالش جهانی را با پیام و انتشار پوستر به آگاهی اعضا و دیگران می رساند

شعار محوری روز جهانی استاندارد

- ۱۹۸۶- استاندارد بین المللی نیاز هر پروژه
- ۱۹۸۷- طراحی مهندسی بخشی از زبان استاندارد
- ۱۹۸۸- بارقه ای در استاندارد های بین المللی
- ۱۹۸۹- استاندارد برای فناوری بهداشت
- ۱۹۹۰- حفظ محیط زیست
- ۱۹۹۱- ایمنی در کار
- ۱۹۹۲- استاندارد بین المللی، کلیدی برای بازار آزاد
- ۱۹۹۳- فناوری اطلاعات
- ۱۹۹۴- استاندارد و مصرف کننده، شرکای مناسب
- ۱۹۹۵- استانداردهای بین المللی برای حمل و نقل
- ۱۹۹۶- ارتقا استانداردهای خدمات
- ۱۹۹۷- استانداردهای جهانی مورد نیاز برای تجارت
- ۱۹۹۸- استاندارد در زندگی روزمره
- ۱۹۹۹- استاندارد در صنعت ساختمان
- ۲۰۰۰- استاندارد بین المللی برای صلح و آرامش همگام با خوشبختی
- ۲۰۰۱- محیط زیست و استاندارد در کنار یکدیگر
- ۲۰۰۲- استاندارد و ارزیابی انطباق
- ۲۰۰۳- استانداردهای جهانی در خدمت جامعه جهانی اطلاعات
- ۲۰۰۴- استاندارد عامل پیوند جهان
- ۲۰۰۵- استاندارد برای دنیایی امن تر
- ۲۰۰۶- استانداردها: منافع بزرگ برای کارهای کوچک
- ۲۰۰۷- استاندارد در خدمت شهروند و جامعه
- ۲۰۰۸- ساختمانهای هوشمند و پایدار
- ۲۰۰۹- مقابله با تغییرات آب و هوایی از طریق استانداردها
- ۲۰۱۰- استانداردها، جهان را برای همگان دست یافتنی می سازند

کمیته های مهم سازمان ایزو

- ۱- کمیته فنی ۹۷ تحت عنوان کامپیوتر و پردازش داده ها در سال ۱۹۶۰ ایجاد گردید و در سال ۱۹۸۷ با کمیته فنی مربوطه در کمیسیون بین المللی الکتروتکنیک IEC ادغام و اولین کمیته فنی مشترک JTC1 دو نهاد مذکور با عنوان فناوری اطلاعات شکل گرفت و در حال حاضر مهمترین کمیته فنی می باشد و در سال دهها پیش نویس استاندارد بین المللی برای اظهار نظر اعضا توزیع میگردد.
- ۲- کمیته فنی ۱۷۶ تحت عنوان مدیریت کیفیت و تضمین کیفیت در سال ۱۹۷۹ ایجاد شده است. تدوین استانداردهای سری ISO 9000 حاصل کار کمیته می باشد.
- ۳- کمیته فنی ۲۰۷ تحت عنوان مدیریت زیست محیطی در سال ۱۹۹۳ ایجاد شده است. تدوین استانداردهای سری ISO 14000 حاصل کار کمیته می باشد.

تاسیس موسسه استاندارد در ایران

اولین حرکت مدون در ارتباط با استاندارد و استاندارد نویسی در ایران با تصویب قانون اوزان و مقیاسها در سال ۱۳۰۴ خورشیدی آغاز شد اما تاسیس یک سازمان برای استاندارد کردن کالاها در ایران از سال ۱۳۳۲ مورد توجه رسمی دولت واقع گردید. در تاریخ دوم اردیبهشت ماه همان سال، موافقت نامه ای بین وزیر اقتصاد ملی و مدیر عامل سازمان برنامه و هیت مدیره عملیات اقتصادی آمریکا در ایران به امضاء رسید که به عنوان پروژه ۳۸ اصل ۴ نامیده شد. در موافقت نامه فوق افزایش در صادرات کشور از طریق تاسیس یک آزمایشگاه به منظور تعیین استاندارد کالاهای صادراتی پیش بینی شده بود. بعد ها به موجب اصلاحیه هایی که به این پروژه افزوده شد، وظایف دیگری نیز برای پروژه تعیین گردید که عبارت بودند از تاسیس اداره استاندارد ایران با وظایف آزمایش کالاها، تعیین استانداردها و بازرسی بر طبق استاندارد و صدور گواهی مطابقت با استاندارد برای هر یک از کالاها. از آغاز سال ۱۳۳۳ مقدمات ساختمان سازی و تاسیس اداره استاندارد ایران فراهم

شد و در هفتم تیر ماه ۱۳۳۸ عنوان آن به موسسه استاندارد تغییر یافت. در سال ۱۳۴۴ به هنگام تصویب اساسنامه موسسه، عبارت "تحقیقات صنعتی" نیز به نام موسسه استاندارد افزوده شد. جالب توجه اینکه نخستین بار در سال ۱۳۴۵ علامت استاندارد ایران روی کالاهای ایرانی مشاهده شد. در این سال دو شرکت ایرانی سازنده کاشی و بیسکویت موفق به دریافت نشان استاندارد شدند. در دی ماه ۱۳۴۹ طبق قانون، موارد الحاقی به قانون موسسه استاندارد که به تصویب قوه مقننه رسیده بود، به موسسه ابلاغ گردید که به موجب این مواد موسسه استاندارد می‌توانست اجرای استاندارد فرآورده‌هایی را که از نظر ایمنی یا حفظ سلامت عمومی حائز اهمیت می‌باشند به منظور حمایت از مصرف‌کننده اجباری اعلام نماید. در حال حاضر از بین بیش از ۱۴۰۰۰ استاندارد ملی تدوین شده حدود ۶۰۰ مورد شامل استاندارد اجباری است. (تا فروردین ماه ۱۳۸۹)

مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران از سال ۱۹۶۰ به عضویت سازمان ایزو درآمده و از اعضای فعال آن سازمان می‌باشد. پیش از ۱۳۵۷ سه بار و پس از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۸۳ (۲۰۰۴) یک دوره عضویت شورا را احراز کرده است. پیش از ۱۳۵۷ رئیس مؤسسه نیز یک دوره نایب رئیس سازمان ایزو بوده است. دبیرخانه‌های کمیته‌های فنی زیر در مؤسسه استاندارد ایران مستقر می‌باشد:

کمیته فنی ۹۱ - شوینده ها (مواد فعال سطحی)

کمیته فنی ۱۲۲ - بسته بندی

کمیته فنی ۱۳۴ - حاصلخیزکننده های خاک (کودهای شیمیایی)

کمیته فنی ۲۱۷ - فرآورده های آرایشی

از دیگر فعالیتهای موسسه استاندارد در کمیته های بین المللی می توان به ریاست گروه کاری شماره ۱۱ (زبانهای پارسی و عربی) و عضویت در گروه کاری روشهای آزمون میکروبیولوژی کاغذ و مقوا اشاره کرد. مؤسسه در حال حاضر در بیش از ۳۰۷ کمیته فنی و فرعی و ۳ کمیته اجرایی عضو فعال می‌باشد. ضمناً به منظور پاسخگویی به مدارک سازمان ایزو و نیز مشارکت فعال در تدوین استانداردهای بین المللی ایزو، مؤسسات استاندارد از جمله مؤسسه استاندارد ایران کمیته‌های متناظر با کمیته‌های فنی ایزو تشکیل داده اند.

نشان استاندارد ایران

نشان استاندارد ایران دارای یک کادر اصلی می باشد که به صورت S لاتین است و می تواند هم گویای واژه safety (ایمنی) و هم علامت اختصاری استاندارد (Standard) باشد. طرحهای داخل کادر نیز به نحوی با موضوع کاربرد ارتباط دارند و طرح داخل علامت اصلی واژه "ایران" است و در صورتیکه نشان وارونه شود علامت اختصاری موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران به زبان انگلیسی (ISIRI) مشاهده می گردد. این نشان توسط گرافیست معاصر کشورمان روانشاد مرتضی ممیز طراحی شده است.

از استاندارد کالا تا استاندارد خندیدن!

از نگاه عوام استاندارد فقط مربوط به کالاها و یا حداکثر خدمات است. این در حالیست که استاندارد امروزه معنایی عمیق‌تر پیدا کرده و حتی فرآیندهایی که لزوماً خدمت نیز نیستند، دارای استاندارد شده‌اند. کار حتی به جایی رسیده که بحث تدوین استاندارد خدمات اجتماعی نیز مطرح شده است. در صورت ادامه روند فعلی پر بی‌راه نیست اگر بگوییم در آینده نزدیک احتمالاً استاندارد اخلاق اجتماعی نیز تدوین خواهد شد و مثلاً استاندارد راه رفتن و شاید هم استاندارد خندیدن و گریه کردن!

شاید زمانی که سال‌ها پیش دکتر حسابی برای نخستین بار سنگ بنای موسسه استاندارد را از طریق ایجاد مرکز اندازه‌شناسی و اوزان و مقیاس‌ها در ایران بنا نهاد، این مرد بزرگ رویایش این بود که استاندارد و مفهوم استاندارد در جای جای این مملکت رسوخ کرده و به فرهنگی نهادینه تبدیل شود. با این وجود باید از خودمان بپرسیم که تاکنون چقدر در زمینه مسائل مربوط به استاندارد پیشرفت کرده‌ایم. اگر بگوییم ساختمان موسسه استاندارد واقع در ضلع جنوبی میدان ونک تهران و چندین ساختمان بزرگ و کوچک استانی و پژوهشگاه آن متصدی کل امور مربوط به استاندارد ایران وسیع و پرجمعیت هستند، شاید حرف چندان درستی نباشد چه اگر کلیه امور مربوط به استاندارد وظیفه تنها یک سازمان بود، باید سازمانی شاید حتی معادل یک وزارتخانه برای این کار در نظر گرفته می‌شد. امروزه مفهوم استاندارد به قدری در جهان گسترش یافته است که مسائل مربوط به آن به همه سازمان‌ها و نهادها و شرکت‌های دولتی و غیردولتی مربوط است؛ به طوری که در بسیاری از سازمان‌ها و شرکت‌ها بخشی به نام کنترل کیفیت ایجاد شده است. این نشان می‌دهد که شرکت‌ها و سازمان‌های حرفه‌ای در دنیای امروز به اهمیت بحث استاندارد کاملاً پی برده‌اند.

از سوی دیگر غافل شدن از نقش و جایگاه موسسه استاندارد نیز چندان درست نیست. موسسه ای که شاید نام آن موسسه باشد، اما اختیارات و حیطة وظایف آن بسیار گسترده بوده و حتی از برخی از وزارتخانه‌های کنونی نیز بیشتر است.

پی نوشت:

- 2) Linear
- 3) Pharaoh Khufa
- 4) Cubit
- 5) International metric convention
- 6) Sevres
- 7) The Swedish Confederation of Professional Employees

مراجع

- ۱- جمشید قضاتی مصلح آبادی، استاندارد در قطعات و مواد، انتشارات آزاده، چاپ اول، ۱۳۷۹
- ۲- فرزین انتصاریان، جایگاه استاندارد سازی از ابتدا تا امروز، فصلنامه کیفیت و مدیریت، بهار و تابستان ۱۳۸۴
- ۳- آزیتا اشرف جهانی، استاندارد چیست؟، مجله اطلاعات علمی، سال هفدهم، شماره ۱۲، مهر ۱۳۸۲
- ۴- مرتضی رحمانیان، ایزو و استانداردهای خوردگی، فصلنامه زنگ، سال اول، شماره ۲، تابستان ۱۳۷۹
- ۵- راهنمای استاندارد ملی ایران، انتشارات راهنمای همشهری، بهار ۱۳۸۳
- ۶- استاندارد و استاندارد کردن، انتشارات مرکز آموزش و تحقیقات صنعتی ایران، چاپ اول، ۱۳۷۹
- ۷- محمدجواد به آبادی، خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، از استاندارد کالا تا استاندارد خندیدن، کد خبر: ۰۸۷۳۱-۸۸۰۴، بیستم تیرماه ۱۳۸۸
- ۸- روزنامه ایران، ۱۱ فروردین ۱۳۸۹
- ۹- رضا جابریان و حسن بیگلری، سازمان بین المللی استاندارد - کمیته های فنی - کمیته های متناظر، از انتشارات سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مهر ۱۳۸۹